

Aportacions a la història ambiental

per Eduard Masjuan i Joan Martínez Alier

Els treballs que presentem dedicats a la història ambiental fan aportacions multidisciplinars i donen noves perspectives històriques més enllà de la història econòmica i la història social. Els temes tractats són l'epidemiologia americana i les rivalitats geopolítiques colonials, les externalitats negatives de la mineria del coure, l'aprofitament i explotació forestal dels boscos espanyols, la teoria de la transició demogràfica complementada a partir de l'estudi del neomalthusianisme a Europa, Amèrica i l'Índia, i l'estudi de l'impacte ambiental que tingué el comerç vitivinícola de la província de Barcelona. D'aquí el títol, *Aportacions a la història ambiental*, d'aquest dossier.

El punt de vista que ens ofereix McNeill respon a un intent d'unir la història ecològica i epidemiològica a partir dels impactes geopolítics que la febre groga provocà a la regió del Carib una vegada s'introduí en expandir el conreu del sucre des del segle XVII fins al segle XIX. La tesi que ens ofereix l'autor nord-americà és que aquesta malaltia va provocar una transformació ecològica que estabilitzà durant cent trenta anys la geopolítica del Carib a partir d'una immunitat diferencial favorable als europeus del sud. Així doncs, per a aquest autor la febre groga preservà l'imperi espanyol davant les altres potències imperials europees.

Juan Diego Pérez Cebada ha centrat la seva recerca en l'estudi dels efectes socials i econòmics dels episodis de contaminació minera més greus que tingueren lloc al Canadà en la primera meitat del segle XX. Ell coneix bé la contaminació de diòxid de sofre a Río Tinto (Huelva) dels anys 1880, i les seves conseqüències. Amplia aquí la recerca cap a altres llocs a Amèrica del Nord. Es tracta d'un treball que ha emprat fonts primàries.

L'autor aborda els diferents aspectes d'aquesta contaminació: legalitat, base científica, política i econòmica. Analitza el sistema d'intermediació entre les parts del conflicte (empreses i particulars) i quan aquest no aconseguia l'acord, era anomenat per les autoritats un àrbitre per avaluar-ne les indemnitzacions. L'article té importància en l'anàlisi comparada de conflictes ambientals.

El treball d'Iñaki Iriarte és una contribució a l'estudi del consum de la fusta en el segle XX a Espanya. La recerca d'Iriarte mostra que el consum de fusta es va multiplicar per vuit al llarg del segle. Per això, Iriarte subratlla com en el cas de la fusta no s'ha produït una «desmaterialització» absoluta d'aquesta primera matè-

ria. L'ús de biomassa creix amb la industrialització. Aquest increment de consum ha tingut repercussions ambientals en els boscos espanyols i d'altres parts del món. En una primera aproximació, Iriarte adverteix que no s'ha produït a Espanya un procés de desforestació irreversible a gran escala, mentre que sí que es pot considerar com resultat de l'elevat consum una dinàmica forestal negativa per a la qualitat dels boscos.

El treball de Martínez Alier i Eduard Masjuan estudia el sorgiment i les característiques del moviment neomalthusià a Europa, Amèrica del Sud i l'Índia durant els primers anys dels segle XX. Els autors mostren com aquest moviment neomalthusià, en contrast al pessimisme de Malthus, propugnava l'alliberament de les dones i volia fer front a la pressió de la població sobre els salaris i sobre el medi ambient. És un moviment sorgit des de baix. Hi havia consciència que el creixement de la població podia tenir efectes negatius i s'anticiparen les conseqüències i els remeis, la qual cosa converteix el neomalthusianisme en un moviment social protoambiental.

Finalment el dossier conté una important recerca de Ramon Garrabou, Enric Tello i Xavier Cussó, la qual fa des de la història agrària una contribució en perspectiva ambiental, a partir de la comparació de l'especialització vitivinícola catalana (especialment de la província de Barcelona) i la formació del mercat blader espanyol al llarg del segle XIX i el primer terç del segle XX. Els autors analitzen els balanços energètics cap el 1850-1860 i l'actualitat, i els canvis d'ús del sòl entre les mateixes dates, de la primera crisi agrària de final del segle XIX fins a la primera especialització i posterior globalització de l'agricultura catalana. Els autors fan una original estimació de la «petjada ecològica» d'acord amb la formació i polítiques comercials que afectaren el mercat blader espanyol.

Tot plegat, aquests articles mostren diversos aspectes de la història ambiental: la demografia i epidemiologia en la conquesta de nous territoris (seguint investigacions de Crosby i d'altres), i el debat d'origen malthusià sobre creixement de la població i crisi de subsistències; les reaccions socials a la contaminació industrial des de fa molts anys i les avaluacions econòmiques de les externalitats; l'anàlisi del metabolisme social, és a dir, la quantificació dels materials i energia que entren a l'economia; el comerç regional i internacional vist des de la perspectiva ambiental; la gestió dels boscos i altres recursos renovables. La història ambiental pot integrar-se fàcilment en la història social i econòmica. Cal, però, aprendre alguns conceptes i mètodes nous.